

EVALUACE PROGRAMU ŠKOLA PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ, INOVACE A TRENDY

EVALUATION OF THE HEALTH-PROMOTING SCHOOL PROGRAM: INNOVATIONS AND TRENDS

JITKA REISSMANNOVÁ, ADÉLA LEMROVÁ

Státní zdravotní ústav, Centrum podpory veřejného zdraví, Oddělení podpory zdraví dětí a mládeže, Praha, Česká republika

SOUHRN

Příspěvek představuje aktuální stav realizace programu Škola podporující zdraví v České republice. Program má v evropském kontextu i českém prostředí dlouholetou tradici a vychází z pevně ukotvených pilířů; je ovšem nutné v něm reflektovat globální a regionální potřeby a trendy veřejného zdravotnictví a také změny odehrávající se ve školství i ve společnosti. V současné době probíhají zásadní inovace v koncepci programu, se kterými se pojí jeho hluboká reflexe a evaluace. Ve sdělení jsou předloženy dílčí výstupy tohoto procesu a příklady reflexe dlouhodobě realizovaných projektů podpory zdraví na školách. Zmíněna je také koncepce pregraduální přípravy vyučujících výchovy ke zdraví, kteří jsou hlavními realizátory programu v pedagogické praxi.

Klíčová slova: Škola podporující zdraví, WHO, výchova ke zdraví, podpora zdraví, ochrana zdraví

SUMMARY

This paper presents the current status of the implementation of the Health Promoting School program in the Czech Republic. The program has a long-standing tradition both in the European context and within the Czech environment and is based on firmly established pillars; it, however, needs to reflect global and regional public health needs and trends, as well as changes taking place in education and society. The program's design is currently undergoing fundamental changes involving in-depth reflection, evaluation, and innovation. In this paper, we present the outcomes of this process and an analysis of long-term health promotion projects in schools. We also discuss the concept of undergraduate training for health education teachers, who are the primary implementers of the program in educational practice.

Key words: Health Promoting School, WHO, health education, health promotion, health protection

<https://doi.org/10.21101/hygiena.a1921>

Úvod

Program Škola podporující zdraví (ŠPZ) poskytuje komplexní základ pro podporu zdraví, zdravého životního stylu a všeobecnou primární prevenci rizikového chování ve všech typech škol (MŠ, ZŠ, SŠ) a školských zařízeních. Program sdružuje školy, které zdraví vnímají jako výsledek vzájemně působících faktorů biopsychosociálních, tzv. holistické pojetí zdraví, které odpovídá i pojetí Světové zdravotnické organizace (World Health Organization, WHO). Tyto faktory se školy snaží rozvinout pomocí respektu k přirozeným potřebám jednotlivce, podporou komunikace, spolupráce, důrazem na odpovědnost k vlastnímu zdraví a rozvíjením životních kompetencí všech členů školního společenství.

Historie programu v České republice

Program Škola podporující zdraví je komunitním programem WHO a má v České republice dlouholetou tradici. Počátky systematické podpory zdraví ve školním prostředí sahají již do 80. let 20. století, kdy pod

vedením Státního zdravotního ústavu (SZÚ) v Praze začal probíhat proces postupného „ozdravování“ škol. V roce 1986–1990 bylo provedeno rozsáhlé šetření, na jehož základě vznikl projekt Ozdravný program na ZŠ, který položil základy systematického přístupu k podpoře zdraví ve školách. V letech 1991–1995 byl experty Světové zdravotnické organizace představen v České republice evropský projekt Program podpory zdraví ve školách. Garantem programu se stal Státní zdravotní ústav, konkrétně Národní centrum podpory zdraví (v současné době Centrum podpory veřejného zdraví).

V počáteční fázi programu projevilo zájem o zapojení 90 škol, přičemž pouze 22 splnilo podmínky přijetí do sítě škol podporujících zdraví. Časem se počet zapojených škol zvyšoval, v roce 2005 bylo v síti 99 škol a postupně se jejich počet, napříč všemi stupni vzdělávání od mateřských po střední školy, rozrostl až na téměř 300 (1).

Integrující principy, pilíře a zásady programu

Celým programem se prolínají dva integrující principy činnosti školy podporující zdraví (2, 3), a to re-

spekt k potřebám jednotlivce v celku společnosti a světa a rozvíjení komunikace a spolupráce. Projekt má pak tři pilíře, které zastřešují devět zásad programu.

I. pilíř – Pohoda prostředí: pohoda věcného prostředí, pohoda sociálního prostředí, pohoda organizačního prostředí.

II. pilíř – Zdravé učení: smysluplnost, možnost výběru a přiměřenost, spoluúčast a spolupráce, motivující hodnocení.

III. pilíř – Otevřené partnerství: škola jako model demokratického společenství, škola jako kulturní a vzdělávací středisko obce.

Po seznámení se s filozofií a principy programu škola vypracovává projekt na čtyřleté období. V projektu si škola sama stanovuje rámcové cíle, ve kterých se chce posunout v rámci podpory zdraví. Škola vstupující do programu nebo již program realizující musí pojmát školní projekt holisticky v celé jeho komplexnosti. Nelze se tedy zaměřit pouze na dílčí pilíř či zásadu, což klade na školu značné nároky především v oblasti evaluace a reflexe svých potřeb.

Aktuální stav škol podporujících zdraví v České republice

V roce 2025 proběhla revize stavu škol zapojených v síti, tedy těch, které dlouhodobě naplňují principy programu, pravidelně evaluují a inovují svoje projekty. Na základě této revize je v celé České republice aktuální stav základních a středních škol pouze 40 škol. Většina škol zapojených v programu ŠPZ se nachází v Kraji Vysočina, který je aktivně podporuje, a to jak finančně, tak organizačně. Školy měly v minulých letech možnost pravidelně žádat o dotaci ve výši 60 tisíc Kč ročně; některé z nich se během let dostaly až k podpoře ve výši cca 2 milionů Kč. V kraji zároveň fungoval tým lidí, který se školami aktivně pracoval a poskytoval jim podporu, například v podobě pravidelných setkání na konferencích (v roce 2026 se uskutečnil již 15. ročník konference škol podporujících zdraví v Kraji Vysočina). V roce 2016 bylo možné žádat v Jihomoravském kraji o dotace pro střední školy, které v té době hojně do sítě vstupovaly, ale po uplynulých čtyřech letech, kdy již finanční zdroje nebylo možné čerpat, většinou dříve zapojené školy neevaluovaly a neinovovaly.

Pracovní setkání Světové zdravotnické organizace k programu Škola podporující zdraví

Dne 26. 2. 2026 proběhlo pracovní setkání skupiny Světové zdravotnické organizace k programu Škola podporující zdraví, jehož se zúčastnili i zástupci SZÚ týmu ŠPZ. Setkání umožnilo členským státům navázat vzájemné kontakty, sdílet své národní priority a nastínit, jakou podporu potřebují k účinnému zavádění konceptu škol podporujících zdraví a podpoře realizace programu.

Byl vytvořen prostor pro sdílení zkušeností ze stávajících iniciativ, diskusi o výzvách a příležitostech a pro určení oblastí, v nichž mohou WHO, UNICEF, UNESCO a další partneři přispět nejvíce. V době, kdy se země snaží posílit a rozšířit své programy škol podporujících zdraví,

si setkání kladlo za cíl zlepšit komunikaci, podpořit spolupráci a položit základy pro funkční a udržitelnou síť, která podporuje dlouhodobý, multisektorový pokrok. Na setkání byl zdůrazněn význam škol jako jedinečného prostředí, které oslovuje téměř každé dítě a představuje klíčové prostředí pro formování celoživotních zdravotních návyků. Byla připomenuta naléhavost řešení rostoucích výzev v regionu včetně obezity, nízké fyzické aktivity, problémů duševního zdraví a komerčních determinantů, jako je vapování, ale i infekčních onemocnění.

Akcentován byl posun od škol podporujících zdraví ke vzdělávacímu systému podporujícímu zdraví. S tím v České republice koresponduje rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (4), který ukotvuje wellbeing a podporu zdraví v průřezovém tématu a také v konkrétní vzdělávací oblasti člověk, zdraví a bezpečí a vzdělávacím oboru výchova ke zdraví a bezpečí.

Výzkumná skupina (konsorcium výzkumných pracovníků a institucí), která navazuje na práci výzkumné skupiny School for Health in Europe (SHE), představila svou obnovenou síť více než 140 výzkumníků z 26 zemí, která podporuje získávání důkazů a budování kapacit pro implementaci ŠPZ. Představila plánované aktivity, včetně webinářů, zpravodajů, platform pro výměnu znalostí a soulad s pokyny WHO. Potvrdila význam implementačního výzkumu a dlouhodobé spolupráce mezi systémy zdravotnictví a školství.

Předběžné výsledky rychlého průzkumu WHO, který vyplnily členské státy, upozornily na fakt, že pouze jedna ze tří zemí má závaznou národní politiku nebo strategický plán týkající se zdraví ve školách, zatímco přibližně jedna ze čtyř zemí uvedla, že žádný takový plán nemá. Podobný trend se projevuje i v oblasti vzdělávání učitelů, kde asi čtvrtina zemí nezahrnuje obsah související se zdravím do programů přípravy na povolání ani do programů dalšího vzdělávání.

Z průzkumu WHO dále vyplynul důraz na několik společných priorit: duševní zdraví a pohodu, předcházení obezitě a výzvy v oblasti výživy, podporu fyzické aktivity, prevenci násilí, bezpečné digitální prostředí, důvěru v očkování a začleňování zranitelných skupin. Účastníci napříč různými kontexty uváděli výzvy, jako jsou omezené řídicí struktury propojující ministerstva zdravotnictví a školství, nedostatečné nebo nestabilní financování, rozdíly v provádění v rámci jednotlivých regionů téže země, nedostatečná příprava učitelů, omezená schopnost škol přijímat nové přístupy a obtíže se začleněním ŠPZ do formálních národních politik. Mnozí poukázali na potřebu silnějších systémových přístupů a lepší integrace s reformami vzdělávání.

Inovace v programu Škola podporující zdraví v České republice

Česká republika jako členský stát evropského regionu WHO musí na uvedené strategie reagovat. Od počátku zapojení České republiky do evropského programu ŠPZ je garantem Státní zdravotní ústav, který je v gesci Ministerstva zdravotnictví, přičemž spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) probíhala dosud velmi okrajově. V roce 2026 proto byla navázána spolupráce mezi SZÚ a MŠMT, které se bude podílet na zvýšení informovanosti o programu ŠPZ.

Závěr

Mezi další aktivně spolupracující subjekty patří také platforma Partnerství pro vzdělávání 2030+, s níž SZÚ nově navázal spolupráci. Ta vytváří prostor pro propojení témat podpory zdraví a vzdělávací politiky, zejména v oblasti wellbeingu žáků a kvality školního prostředí. V kontextu programu Škola podporující zdraví může tato spolupráce přispět ke sdílení odborných poznatků a zkušeností z praxe i k lepší návaznosti přístupů mezi mateřskými a základními školami.

Efektivní spolupráce se rozvíjí také s Českou školní inspekcí a užší spolupráce byla navázána i s Pedagogickou fakultou Masarykovy univerzity a Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, které jsou hlavními vzdělavateli budoucích vyučujících výchovy ke zdraví. V jejich studijních programech je kurikulum škol podporujících zdraví zakomponováno jako povinná součást (5).

V této souvislosti byl také vytvořen oborově specifický rámec kompetencí absolventa a absolventky učitelství výchovy ke zdraví (6), který jasně definuje odborné kompetence výchovy ke zdraví v kontextu škol podporujících zdraví, konkrétně se jedná o oblast kompetence 5 – profesní spolupráce:

„Spolupracuji s kolegy a kolegyněmi ve prospěch zdraví a wellbeingu žáků a žákyň. Jsem expertem a garantem v přístupu podpory zdraví ve škole a iniciátorem implementace projektů a programů podporujících zdraví (např. program Škola podporující zdraví).“ (6)

Do konce roku 2026 budou osloveny všechny školy v síti k začlenění se do výzkumné studie, která bude určena pro ředitele a koordinátory škol. Jejím cílem bude zjistit přínosy a bariéry realizace programu, ale také potřeby škol. Dalším cílem je zjistit úroveň zdravotní gramotnosti žáků a žákyň ve školách podporujících zdraví. V neposlední řadě bude provedena analýza projektů škol, které jsou dlouhodobě zapojeny v programu s cílem sledovat posun rámcových cílů. Z dílčích výsledků lze již nyní uvést, že pro efektivní práci škol v programu je stěžejní aktivní vedení školy, které reflektuje smysl a principy programu a vede celý tým k osvojení si principů a zásad ŠPZ v každodenním životě školy. Jako překážku lze naopak vnímat nečekané události, jako byla např. pandemie covidu-19, ale v kontinuitě projektů se také promítají změny v koordinačních týmech a ukončení finanční podpory krajů.

Na základě komunikace a dlouhodobé spolupráce se školami vnímáme potřebu úpravy metodiky, podle níž školy zpracovávají svoje projekty. Tým Státního zdravotního ústavu se rozhodl vyjít vstříc potřebám pedagogického terénu a upravit metodiku z několika hledisek:

- 1) pracovat s dokumenty WHO a UNESCO Making every school a health-promoting school (7) a implementovat je v kontextu českého prostředí;
- 2) vytvořit metodiku společnou pro mateřské, základní a střední školy, která bude reflektovat existující společné pilíře, ale také specifika různých úrovní škol, a která bude podporovat spolupráci MŠ a ZŠ;
- 3) vytvořit metodiku v podobě uživatelsky přívětivého manuálu, který bude sloužit jako průvodce procesem evaluace, realizace a inovace, případně procesem vstupu;
- 4) kromě metodiky aktivně pracovat s portálem Podpora vzdělávání v oblasti prevence Státního zdravotního ústavu určeným pro učitele (8).

Kroky, které plánujeme v rámci oživení sítě škol podporujících zdraví, vycházejí a korespondují s potřebami a požadavky Světové zdravotnické organizace. Naším cílem je, aby školy i přes nabídku řady dalších projektů vnímaly členství v síti ŠPZ jako prestižní záležitost a značku kvality. Tuto skutečnost ostatně potvrzuje i vyjádření ředitelky školy Hany Rouskové z Kraje Vysočina, která je do sítě zapojena od roku 2010:

„Škola podporující zdraví je pro nás vizitka, značka. Doplnuje naši vizi a je to něco, čím se odlišujeme od jiných škol, co svědčí o naší kvalitě. Čas od času to rodičům a veřejnosti vysvětlujeme – mozkově kompatibilní vzdělávání, potřebu prosociálního klimatu školy, budování kultury školy atd. Toto je pro nás ještě důležitější než finanční podpora.“

Střet zájmů: žádný.

ORCID

Jitka Reissmannová <https://orcid.org/0000-0002-0254-2204>

Adéla Lemrová <https://orcid.org/0000-0002-2521-3956>

LITERATURA

1. Reissmannová J. Zdravá škola: teorie a praxe (historie a současnost) [rigorózní práce]. Brno: Masarykova univerzita; 2010.
2. Havlíková M. Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola. 2., rozš. vyd. Praha: Portál; 2006.
3. Boudová J, Fröhlichová L, Krunclová M, Martinková D, Nejedlá M, Pavlíková M a kol. Program Škola podporující zdraví. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze; 2015.
4. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2025 [online]. Praha: MŠMT; 2025 [cit. 2026-04-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolaskare-forma/ramcove-vzdelavaci-programy>.
5. Hřivnová M. Analýza a evaluace kurikula vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví [habilitační práce]. Olomouc: Univerzita Palackého; 2018.
6. Hřivnová M, Reissmannová J, Dobešová P, Marádová E, Dlouhá Kreuziger I, Müller K. Učitelství výchovy ke zdraví: příloha Kompetenčního rámce absolventa a absolventky učitelství (pracovní verze). Praha: MŠMT ČR; 2026.
7. World Health Organization. Making every school a health-promoting school [online]. Geneva: WHO; 2026 [cit. 2026-04-27]. Dostupné z: <https://www.who.int/initiatives/making-every-school-a-health-promoting-school>.
8. Státní zdravotní ústav. Podpora vzdělávání v oblasti prevence [online]. Praha: SZÚ; 2026 [cit. 2026-04-27]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/publikace/zdravotne-vychovne-materialy>.

Došlo do redakce: 3. 5. 2026

Přijato k tisku: 1. 6. 2026

*PhDr. Mgr. et Mgr. Jitka Reissmannová, Ph.D.
Centrum podpory veřejného zdraví
Státní zdravotní ústav
Šrobárova 49/48
100 00 Praha 10 – Vinohrady
Česká republika
E-mail: jitka.reissmannova@szu.gov.cz*